

VALVAMISPÜHAPÄEV AD 2021
Mt 24:36–44 (Ps 94:8–15; 1Ts 5:2–11)

- 36** Seda päeva või tundi ei tea aga keegi, ei taeva inglid ega Poeg, vaid Isa üksi.
- 37** Sest nii nagu olid Noa päevad, nõnda on Inimese Poja tulemine.
- 38** Sest nii nagu inimesed olid noil päevil enne veeuputust – sõid ja jõid, võtsid naisi ja läksid mehele selle päevani, mil Noa läks laeva,
- 39** ega taibanud midagi, enne kui tuli veeuputus ja võttis kõik nad ära –, nõnda on ka Inimese Poja tulemine.
- 40** Siis on kaks põllul: üks võetakse vastu ja teine jäetakse maha;
- 41** kaks naist on veskil jahvatamas: üks võetakse vastu ja teine jäetakse maha.
- 42** Valvake siis, sest teie ei tea, mil päeval teie Issand tuleb!
- 43** Küllap te taipate, et kui peremees teaks, millisel öövalve ajal varas tuleb, siis ta valvaks ega lubaks oma majja sisse murda.
- 44** Seepärast olge ka teie valmis, sest Inimese Poeg tuleb tunnil, mil te ei arvagi!

Sissejuhatus

Esimese evangeeliumi autoriks on kiriku pärimuse järgi Alfeuse poeg Matteus, kelle Jeesus kutsus apostlite hulka Kapernaumas, kus ta pidas tõlneriametit (Mt 9:9). Pärast Jeesuse taevasseinemist tegutses Matteus esialgu Palestiinas; tema hilisema elu kohta meil kindlad teated puuduvad. Kiriku traditsioon märgib paikadena, kuhu ta oma kuulutustööga jõudis, Etioopiat, Pärsiat ja Partiat, kus ta olla ka märtrina surnud.

Vana pärimuse järgi kirjutanud Matteus oma evangeeliumi esmalt aramea keeles, hiljem olla see tõlgitud kreeka keelde. Evangeeliumi tekkeajaks peab varasem pärimus aega enne Jeruusalemma piiramist ja hävitamist aastal 70, uuemad autorid nihutavad evangeeliumi tekkeaja enamasti sellest hilisemaks (väites ühtlasi, et evangeeliumi autor on teadmata).

Üheks Matteuse evangeeliumi silmatorkavaks jooneks on Vana Testamendi prohvetikuulutuste täitumise rõhutamine. Sellest võib järeldada, et Matteusele oli oluline oma kaasmaalaste – ja usukaaslaste – veenmine selles, et Jeesus on tõesti töötatud ja oodatud Messias. Teisalt on Matteuse evangeeliumis selgelt tajutav universaalsuse-taotlus, mis kinnitab, et ligipääs Kristuses ilmunud armule on avatud kõigile rahvastele.

Viimasest tunnistab ka Jeesuse sugupuu kohe evangeeliumi alguses. Kuigi see algab sõnadega «Jeesuse Kristuse, Aabrahami poja, Taaveti poja sugupuu» (Mt 1:1), ei ole selle eesmärgiks mitte ainult kinnitada Jeesuse juriidilist põlvnemist Taaveti kuninglikust

soost, vaid rõhutada, et Jeesus on «Aabrahami poeg», s.t toosama töötatud Seeme, kelle nimel «õnnistavad endid kõik maailma rahvad» (1Ms 22:28; vrd Gl 3:8).

Selle universaalsuse-taotlusega sobituvad suurepäraselt ka Matteuse evangeeliumi lõpusõnad: «Minule on antud kõik meelevald taevas ja maa peal. Minge siis, tehke jüngriteks kõik rahvad, ristides neid Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimesse ja õpetades neid pidama kõike, mida mina olen teil käskinud! Ja vaata, mina olen iga päev teie juures ajastu lõpuni.» (Mt 28:18–20)

Laias laastus jaguneb Matteuse evangeelium kolmeks¹:

Mt 1:1–4:16	sissejuhatus ja ettevalmistus;
Mt 4:17–16:20	Jeesuse tegevus Galileas;
Mt 16:17–28:20	Jeesuse teekond Jeruusalemma, kannatused, surm, ülestõusmine ja taevasseminemine.

Matteuse jutustamislaad ei jäta muljet, nagu üritaks ta uskmatut või kõhklevat lugejat veenda, vaid pigem on tegemist selgitava ja õpetusliku tekstiga, mis on mõeldud juba olemasolevale kristlikule kogudusele, kes on juba ära tundnud või just ära tundmas oma kutsumust missiooniks kõigi rahvaste juures. Nii on, nagu öeldud, Matteuse evangeelium ühelt poolt üsna «juutlik» tekst oma rohkete Vana Testamendi tsitaatidega, teisalt aga – ka nendesamade tsitaatide valikut arvestades – avatud ka paganaile.

Suurepäraselt näitavad neid mõlemat poolt Jeesuse avaliku tegevuse alguse kohal seisvad prohvet Jesaja sõnad: «Sebulonimaa ja Naftalimaa, mere teel, sealpool Jordanit, paganate Galilea, rahvas, kes istub pimeduses, on suurt valgust näinud, ja neile, kes istuvad surma maal ja surma varjus – neile tõuseb valgus!» (Mt 4:15j; vrd Js 8:23–9:1), millele evangelist lisab: «Sellest ajast peale hakkas Jeesus kuulutama: «Parandage meelt, sest taevariik on lähedal!»» (Mt 4:17)

Keelelisi märkuseid

Taeva inglid – οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν – sõna ἄγγελος tähendab «ingel», «sõnumiviiija», «saadik»².

Nõnda on – οὕτως ἔσται – sõna εἶμί – «olema» – on siin tuleviku ajavormis, niisiis võiks tõlkida ka: «nõnda saab olema».

¹ Üks huvitav võimalus Matteuse evangeeliumi algusosa ülesehituse vaatlemisel on selle võrdlemine viie Moosese raamatuga: Mt 1 – alguslood (1Ms); Mt 2 – pagendus Egiptuses ja naasmine (2Ms); Mt 3 – Seadus (3Ms; vrd Mt 3:15); Mt 4 – kõrbes (4Ms); Mt 5–7 – Uus Seadus (5Ms).

² Niisiis võiks tõlkida ka «taeva saadikud» – sobiv meeldetuletus aeg-ajalt esile kerkivaile valeprohveteile, kes väidavad, et neile on Issanda tulemise (või «maailma lõpu») aasta või koguni kuupäev teada.

Tulemine – ή παρουσία – sõna παρουσία tuleneb lähedust tähistavast eessõnast παρά ja verbist εἶμι – «olema» –, niisiis on selle oluliseks tähendusvarjundiks lähedus, ligiolu, intensiivselt ja vältimatult tajutav kohalolu.³

Enne veeuputust – πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ – sõna κατακλυσμός tuleneb allapoole suunatud liikumist tähistavast eessõnast κατά ja võimsat tõusulainet tähistavast sõnast κλύδων.⁴

Laeva – εἰς τὴν κιβωτόν – sõna κιβωτός tähistab eeskätt puust kasti või laegast. Seda tarvitatakse nii Noa laeva kui templis asuva seaduse- või lepingulaeka kohta (κιβωτὸς τῆς διαθήκης – Hb 9:4; Ilm 11:19).

Ega taibanud – καὶ οὐκ ἔγνωσαν – sõna γινώσκω tähendab «tundma», «teadma», «ära tundma», «mõistma», «taipama».⁵

Nõnda on – οὕτως ἔσται – «nõnda saab olema» (tulevik).

Jäetakse maha – ἀφίεται – võib tõlkida ka: «saadetakse ära/minema»⁶ või ka «jäetakse [alles]».

Valvake – γρηγορεῖτε – sõna γρηγορέω – «valvama», «valvel olema», «tähelepanelik olema» – tuleneb verbist ἐγείρω – «tõusma», «ärkama». Siin kasutatud oleviku ajavorm näitab, et valvama peab [juba] praegu ja jätkuvalt, mitte alles tulevikus.

Issand – ὁ κύριος – sõna κύριος on Uues Testamendis enamasti Jumalale (ja Kristusele) reserveeritud tiitel, algses tähenduses «peremees», «omanik», «isand», «valitseja».

Tuleb – ἔρχεται – sõna ἔρχομαι – «tulema» – on siin oleviku ajavormis.

Peremees – ὁ οἰκοδεσπότης – sõnasõnalt: «majaisand».

Olge valmis – γίνεσθε ἔτοιμοι – sõna ἔτοιμος – «valmis», «valmistunud» – tähendusvarjundiks on ka suutlikkus selleks, milleks valmis ollakse.⁷ Originaalis kasutatud oleviku ajavorm tähendab, et valmis tuleb olla [juba] praegu ja jätkuvalt.

³ Matteus kasutab sõna παρουσία üksnes selles peatükis (Mt 24:3.27.37.39).

⁴ Siit on pärit ka kõike hävitavat katastroofi tähistav võõrsõna «kataklüsm».

⁵ 1739. aasta Piiblis: «ei pannud sedda tähhele»; 1968. aasta piiblitõlkes: «ega saanud aru».

⁶ Või ka veidi parafrasides: «jäetakse iseenda hooleks». Elmar Salumaa tõlgib: «hüljatakse» (Matteuse rõõmusõnum. Tallinn 2001. Lk 621

⁷ Näiteks nagu sportlane treenib ennast selleks, et olla valmis tulemuslikult võistlema.

Sisuline analüüs

Matteuse evangeeliumi 24. peatüki esimeses pooles kuulutab Jeesus ette templi hävitamist ja kogu maad tabavat suurt viletsust. Tõenäoliselt ei pea Ta siin silmas mitte lõpuaegade sündmusi, vaid aastal 66–73 aset leidnud Juudi sõda, iseäranis Jeruusalemma vallutamist ja purustamist Tituse poolt aastal 70.

Sellele ettekuulutusele järgneb üleskutse valvata, mis on ka üleminekuks üldisematele, nüüd juba tõepoolest lõpuaegu silmas pidavatele ettekuulutustele. Jeesus kõneleb Inimese Poja tagasitulekust, valitute üle kogu ilmamaa kokku kogumisest ning maad ja isegi taevast tabavast hävingust.

Nii üksikinimesi kui terveid rahvaid ja maid muserdavaid katsumusi tuleb Jeesuse sõnul võtta mitte niivõrd karistusena, kuivõrd märkidena: «Ent viigipuust õppige võrdumit: kui selle okstele tärkavad noored võrsed ja ajavad lehti, siis te tunnete ära, et suvi on lähedal. Nõnda ka teie, kui te näete kõike seda, tundke ära, et Tema on lähedal, ukse taga!» (Mt 24:32j) Ja siiski on nii, et «seda päeva või tundi ei tea aga keegi, ei taeva inglid ega Poeg, vaid Isa üksi.» (Mt 24:36)

Siin ei ole mingit vastuolu eelnevaga, kuna täpse päeva või tunni mitteteadmine ei tähenda, nagu võiks eirata selgeid märke, mis selle päeva ja tunni tulemist – mis sest, et teadmata ajal – kinnitavad. Vastupidi: see, et täpne päev ja tund ei ole teada, nõuab Jeesuse sõnul pidevat ja jätkuvat valmis- ning valvel olekut – viimane tuleb eriti selgelt esile originaaltekstis korduvalt kasutatud oleviku ajavormi kaudu. Mitte mingis kauges – või isegi lähedases – tulevikus, vaid juba praegu, kogu aeg, igal hetkel peab olema valmis, sest Inimese Poeg tuleb tunnil, mida teab vaid Isa üksi, ning Ta õigupoolest ongi juba tulemas ja ligi.

Jeesuse kinnitus, et ka Poeg, s.t Tema ise, ei tea seda päeva ega tundi, võib tekitada küsimuse, kuidas see on ühildatav usuga Jeesuse jumalikkusse, sellesse, et Ta on pühima Kolmainuse teine isik, tõeline Jumal tõelisest Jumalast, kes on üks Isaga (Jh 10:30), keda Isa armastab ja kelle kätte Ta on andnud kõik (Jh 3:35).

Siin ei ole vastuolu, kuna kiriku traditsioonilise õpetuse järgi on Kristus «Isaga võrdne jumalikkuses, Isast väiksem inimloomuses» (Athanasiuse usutunnistus), mis siinses kontekstis tähendab, et Ta on inimeseks saades vabatahtlikult loobunud täiuslikust jumalikkust teadmisesest.⁸

Jeesus kasutab oma mõtte selgitamiseks võrdpilti veeuputusest ja Noa päevadest, kusjuures Ta ei puuduta poole sõnagagi Noa kaasaegsete rikutust ega patust. Kõik näited, mis Jeesus toob, on kui mitte positiivsed, siis vähemalt kõlbeliselt neutraalsed: nad «sõid ja jõid, võtsid naise ja läksid mehele» (Mt 24:38). Tavapärane igapäevane elu – jah, võib-olla on siin tagaplaanil teatav etteheide millegi tavapäraseks muutumisest

⁸ Vrd Lk 2:52: «Ja Jeesus kasvas tarkuses ja pikkuses ja armus Jumala ja inimeste juures.»

võrsuva hoolimatuse suhtes, aga pigem mitte. Nagu ka veidi hiljem järgnevatel näidetes kahest [mehest] põllul ja naisest veskil: inimesed elavad oma igapäevast elu ja teevad seda, mida vaja – ilma, et miski erakorraline neid harjumuspärasest üles ärataks ja tuleviku või ka oleviku kohta n-ö eksistentsiaalseid küsimusi esitama paneks.

Jeesus ei taha siin kohut mõista (ega kohtumõistmist ette kuulutada), vaid juhib oma kuulajate tähelepanu tulemas oleva kindlusele ja möödapääsmatusele. Ning samaaegselt ka tõsiasjale, et täpselt samamoodi, nagu Noa päevil oli enamus inimestest täiesti võimetu nende peale tulevat veeuputust ette nägema ja isegi märkama enne, kui oli juba liiga hilja,⁹ on see ka tänapäeval ja tulevikus, Inimese Poja tulemisel.

Noa kaasaegsete probleem ei olnud mitte selles, et nad sõid, jõid ja abiellusid – seda kõike tegid Noa ja tema pere samamoodi –, vaid selles, et nad ei olnud erinevalt Noast veeuputuseks valmis ja hukkusid. Erinevuseks Noa päevist on aga see, et kui Noa pidi valmistuma ja laeva ehitama tuleviku tarvis ja selle enne veeuputust valmis saama (nii oli laeva valmimine ühtlasi ajamärgiks), siis oma tagasitulekust kõneldes ei anna Jeesus oma kaasaegsetele ja tulevastele põlvedele isegi nii paljudest ajalist perspektiivi kui oli see, mille sai Noa, pidades silmas laeva ehitamiseks võimalikult kuluvat aega.

Jeesuse sõnul peab valvama ja valmis olema *praegu*, ja see tähendab ka, et just seda tehes, mida on vaja parajasti teha, ning just seal olles, kus on tarvis parajasti olla: «Siis on kaks põllul: üks võetakse vastu ja teine jäetakse maha; kaks naist on veskil jahvatamas: üks võetakse vastu ja teine jäetakse maha.» (Mt 24:40j)¹⁰

Mõned kommentaatorid arutlevad selle üle, kumb on positiivne ja kumb negatiivne: kas «vastu/ära võtmine» või «maha/alles jätmine». Näiteks juhitakse tähelepanu Jeesuse eelnevatele sõnadele: «...ega taibanud midagi, enne kui tuli veeuputus ja võttis kõik nad ära...» (Mt 24:39), lugedes siit välja, et «[ära] võtmine» tähendab hävingut ja «[alles] jätmine pääsemist».

Probleemiks on siin, et ühel juhul tarvitatakse originaalis sõna $\alpha\lambda\omega$ (Mt 24:39), teisel juhul aga $\pi\alpha\rho\alpha\lambda\alpha\mu\beta\acute{\alpha}\nu\omega$ (Mt 24:40j), kusjuures viimast kasutatakse Matteuse evangeeliumis enamasti positiivses tähenduses. Siiski võib olla ehk huvitav arutleda sellegi üle, mida tähendaks Inimese Poja tulek ja pääsemine sellisel juhul, kui positiivne ei oleks mitte «vastu/ära võtmine», vaid «maha/alles jätmine».

Oluline on valvel olemine ning, sõna $\gamma\rho\eta\gamma\omicron\rho\acute{\epsilon}\omega$ – «valvama» – etümoloogiat silmas pidades, tõeliselt ärkvel olemine. Kahtlemata tähendab see ka patust hoidumist (rääkimata seniste pattude kahetsemisest ja meeleparandusest), aga mitte ainult, vaid

⁹ Väga ilmekalt tuleb see esile 1739. aasta tõlkes: «Ja nemmad ei pannud sedda tähhele, kunni se weuputus tulli, ja wottis neid keik ärra.» (Mt 24:39)

¹⁰ Pühalt Franciscus Salesiuselt küsiti kord, mida ta teeks, kui teaks, et ta sureb või Issand tuleb poole tunni pärast. Püha piiskop vastas, et ta tahaks elada nii, et võiks siis rahulikult teha edasi seda, mis tal parajasti käsil oli.

veelgi enam teadlikkust, et Inimese Poeg tuleb kindlasti, et Ta on juba tulemas, et Ta võib saabuda igal hetkel ja et see hetk, kui see viimaks käes on, on sama lõplikult ja pöördumatult otsustav nagu oli veeputus, too Noa päevade kohutav kataklüsm.

Jeesus kordab oma mõtet veel ühe võrdpildi abil: «Küllap te taipate, et kui peremees teaks, millisel öövalve ajal varas tuleb, siis ta valvaks ega lubaks oma majja sisse murda. Seepärast olge ka teie valmis, sest Inimese Poeg tuleb tunnil, mil te ei arvagi!» (Mt 24:43j) Ainus võimalus sissemurdmise ja varguse ärahoidmiseks on olla selleks alati valmis. See ei tähenda mitte ainult õige hetke ja sellest tulenevalt ka varga tabamist, vaid valmisolekut ta tagasi tõrjuda või temast jagu saada, nõ püssirohi alati kuiv hoida.

Inimese Poega Tema taastulekul tagasi tõrjuma ei ole keegi suuteline, kuna Temal on kõik meelevald nii taevas kui maa peal (Mt 28:18). Seda pole vajagi, kuna Ta ei tule mitte varastama ega tapma ega hukkama, vaid päästma ja omadele ülirohket elu tooma (vrd Jh 10:10). Mida siis tähendab valmisolek, milleks Jeesus oma kuulajaid manitseb? Jeesus ütleb seda muuhulgas järgnevas tähendamissõnas arukast ja arutust sulasest (Mt 24:45–51): see tähendab ustavust kõiges, mille Jumal on inimese kätte usaldanud, teadlikkust sellest, et viimselt on kõik Jumala käes, ning ehk kõige olulisemana võltsimatut siirust nii Jumala kui ligimese teenimisel ja armastamisel.

Matteuse evangeeliumi 24. peatüki ettekuulutused järgnevad eelneva peatüki karmile sõitlusele, millega Jeesus kostitab kirjatundjaid ja varisere, kellele Ta heidab ette eeskätt silmakirjatsemist. 24. peatüki lõpul seisavad aga juba Jeesuse enda jüngritele mõeldud sõnad halvast ja ülekohtusest sulasest: «Selle sulase isand tuleb päeval, mil ta ei oota, ja tunnil, mida ta ei tea, ning raiub ta pooleks ja annab talle sama koha silmakirjatsejatega; seal on ulgumine ja hammaste kiristamine.» (Mt 24:50j)

Jutluseks

Kirikuaasta eelviimast pühapäeva nimetatakse EELK Kirikukäsiraamatu järgi Valvamispühapäevaks, mil rõhutatakse «vaimulikku valvamist ja Kristuse tagasituleku ootust». Pühapäeva sissejuhatuses hoiatatakse, et «väsamise ja hooletuse oht on suur» ning et «inimene koduneb kergesti selle maailmaga ja unustab, et ta ei ela siin jäädavalt». Õige valvamine on käsiraamatu järgi «turvaline lootmine sellele, et Jumal viib oma alustatud hea töö meis lõpule».

Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on kolmanda lugemisaasta esimeseks pühakirjalugemiseks Psalm 94:8–15, mis kujutab endast pöördumist «sõgedate ja alpide» poole, kellele tuletatakse meelde, et Issand teab kõike, tunneb inimest läbi ja läbi, karistab teda vajadust mööda, aga ei hülga oma rahvast ega tõuka teda ära, vaid teeb talle isegi tema üle kohut mõistes õigust.

Epistlik (1Ts 5:2–11) on apostel Pauluse manitsus olla valmis Issanda päevaks, mis «tuleb just nii nagu varas öösel» ja tabab hukatusena kõiki, kes ei ole ärkvel ega ela nagu valguse lapsed, vaid magavad pimeduse lastena. Paulus kinnitab julgustavalt, et «Jumal ei ole meid asetanud viha alla, vaid pääste saamiseks meie Issanda Jeesuse Kristuse läbi, kes meie eest on surnud, et meie, kas me oleme ärkvel või magame, üheskoos Temaga elaksime».

Kolmanda lugemisaasta Evangeelium tuletab meelde, et Issanda taastuleku aega ei tea mitte keegi peale Isa taevas, ja see tähendab, et selleks on vaja alati valmis olla. Õige valmisolek ei tähenda mitte seda, et inimesed peaksid oma igapäevasest elust loobuma, vaid vastupidi: et nad lähtuksid oma igapäevast elu elades ja toimetusi toimetades alati põhimõttest, et kui Issand peaks tulema just praegusel hetkel, ei tohiks see, mida keegi parajasti teeb, ega see, kus ta parajasti asub, tuua endaga kaasa tema mahajätmist ja hukkumist. Inimesel, kes Issandat alati ja kõikjal ootab ja siiralt armastab, ei ole vaja millegi pärast karta ega muretseda.¹¹

Jutluse võib üles ehitada näiteks järgmiste punktidenä:

1. Inimesed elavad kord rahulikumatel, kord keerulisematel ja murettekitavamatel aegadel. Viimased toovad endaga enamasti kaasa ka palju küsimusi nn maailma lõpu kohta, kusjuures alati on neid – paraku ka kristlaste hulgas –, kes vastupidiselt Jeesuse sõnadele arvavad, et neile on antud teada, millal see «maailma lõpp» tuleb. Üsna väikse jõupingutusega on viimase paari-kolmekümne aastagi peale tagasi vaatates võimalik panna kokku päris pikk nimekiri kellegi poolt täiesti kindlaks peetud, aga sellegipoolest saabumata jäänud «maailma lõppudest».
2. Jeesus ütleb selgelt, et see, mida inimesed nimetavad maailma lõpuks – Jeesuse enda sõnul on see Inimese Poja tulemine –, on täiesti kindel. See tuleb, aga millal, seda ei tea mitte keegi peale Isa taevas. Sellega ei taha Jeesus öelda, et inimesed ei peaks nende asjade peale mõtlema – kui nii, siis Ta ei kõneleks kõigest sellest. Vastupidi, Jeesus manitseb inimesi selleks valmis olema – seda enam, et keegi ei tea, millal see päev ja tund saabub. Jeesus käsib meil valvata, s.t olla ärkvel ja valmis, pidades meeles, et Tema tulemine ei jäta puudutamata mitte kedagi, vaid toob igaühele tema lõpliku ja pöördumatu igavese osa: ühtedele päästeks, teistele paraku hukatuseks.
3. Valvamine ja valmisolek ei saa olla [ainult] passiivne – taas, kui see nii oleks, siis miks Jeesus sellest üldse kõneleks? Jumal ootab meilt siirast andumust ja armastust, igasugusest silmakirjatsemisest ja isekusest hoidumist ning teadlikku elu Tema samaaegselt kohe-kohe ja juba praegu teostuvas ligiolus. «Valvake siis, sest teie ei tea, mil päeval teie Issand tuleb,» ütleb Jeesus, ja see tähendab: elage nii, et võiksite Ta igal hetkel rõõmuga vastu võtta.

¹¹ Vahest kõige paremini väljendavad seda Jeesuse sõnad Luuka evangeeliumis: «Aga kui kõik see hakkab sündima, siis tõstke oma pea ja vaadake üles, sest teie lunastus läheneb!» (Lk 21:28)